

literatury, 2005. – 504 s.

6. Lihonenko L.O. Antykryzove upravlinnya pidpriumstvom: Pidruchnyk / L.O.Lihonenko. – K.: KNTEU, 2005. – 824 s.

Рецензент: Маркіна І.А. д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

8.05.2015

УДК 351.746.1:330.101.541

Вашай Юлія

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджено світовий досвід розв'язання проблем економічної безпеки на прикладі США, Японії, Франції, Китайської Народної Республіки, Республіки Корея. Розглянуто особливості та підходи різних моделей економічної безпеки – американської, японської, китайської та систем, властивих державам, які нещодавно здобули незалежність, а також здійснюють глибинну переорієнтацію свого розвитку. Вивчено підходи в різних країнах до розуміння поняття «економічна безпека», досвід нормативного регулювання питань дотримання національної безпеки, стратегічних підходів до формування концепцій безпеки, головних напрямків дотримання економічної безпеки. На підставі вивчення світового досвіду автором виявлено недоліки існуючої політики дотримання економічної безпеки в Україні та запропоновано заходи щодо розробки концепції національної безпеки з економічної точки зору.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, моделі безпеки, доктрина національної безпеки, концепція національної безпеки, національний інтерес.

Вашай Юлія

МИРОВОЙ ОПЫТ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье исследованы мировой опыт решения проблем экономической безопасности на примере США, Японии, Франции,

КНР, Республики Корея. Рассмотрены особенности и подходы различных моделей экономической безопасности - американской, японской, китайской и систем, присущих государствам, которые недавно получили независимость, а также осуществляют глубинную переориентацию своего развития. Изучены подходы в разных странах к пониманию понятия «экономическая безопасность», опыт нормативного регулирования вопросов соблюдения национальной безопасности, стратегических подходов к формированию концепций безопасности, главные направления соблюдения экономической безопасности. На основании изучения мирового опыта автором выявлены недостатки существующей политики соблюдения экономической безопасности в Украине и предложены меры по разработке концепции национальной безопасности с экономической точки зрения.

Ключевые слова: национальная безопасность, экономическая безопасность, модели безопасности, доктрина национальной безопасности, концепция национальной безопасности, национальный интерес

Vashay Yulia

THE WORLD EXPERIENCE OF ECONOMIC SECURITY PROBLEMS SOLVING

The article deals with the world experience of economic security problems solving for example the United States, Japan, France, China, Republic of Korea. The features of different models and approaches of economic security - the US, Japanese, Chinese and systems inherent States, newly independent, and carry profound reorientation of development are considered. The author studied the approaches in different countries to understand the concept of "economic security", the experience of regulatory compliance issues of national security, strategic approaches to the development of concepts of security, compliance with the main directions of economic security. Based on the study of international experience the author revealed the shortcomings of the existing economic security policy compliance in Ukraine and proposed measures to develop the concept of national security in economic terms.

Keywords: national security, economic security, model of security, national security doctrine, the concept of national security, national interest.

Постановка проблеми. Глобалізація економіки, прискорений розвиток усіх суспільних процесів ставлять перед країнами світу важливі завдання, пов'язані із функціонуванням їх економічних систем. Виклики сучасності за всіма сферами життєдіяльності посилюють увагу до питань національної безпеки в цілому та економічної безпеки зокрема. Для економіки України вкрай важливе значення має достатній рівень економічної безпеки, який би сприяв стійкому розвитку та реалізації національних економічних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан економічної безпеки має вагоме значення на рівні держави, а отже, вивченню шляхів її досягнення присвячені дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. У зарубіжній науці питання економічної безпеки розглядалися Д. А. Болдуїном, Й. Джанг, Х. Несадурі, Д. К. Нанто, С. Р. Роніс, В. Ченгі. Дослідженню теоретичних і практичних проблем дотримання економічної безпеки присвячені праці таких українських і російських вчених, як Л. Абалкін, І. Ф. Білько, З. С. Варналій, О. А. Грищенко, Б. В. Губський, М. М. Єрмошенко, Я. А. Жаліло, В. В. Кузьменко, В. І. Мунтія, Г. А. Пастернак-Таранушенко, В. А. Предборський, В. К. Сенчагов, А. І. Сухоруков, В. І. Шлемко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Велика увага, що приділяється зазначеному напрямку, свідчить про актуальність даної проблематики і необхідність подальших досліджень і врахування світового досвіду для вирішення проблем на національному рівні. Вивчення позитивних елементів політики економічної безпеки дозволить підвищити її рівень в Україні.

Метою статті є дослідження світового досвіду розв'язання проблем економічної безпеки та можливості його застосування до економіки України.

Разом із різними методиками оцінки рівня ризику в державі та її економічної безпеки в світі існують різноманітні системи й моделі національної безпеки, а саме:

- американська – орієнтована на поєднання зовнішньої та внутрішньої безпеки, яку використовують за взірць більшість держав;

- японська – з акцентом на внутрішню соціальну безпеку;

- китайська, яка є найконцентрованішим виразом систем безпеки соціалістичних держав;

- системи, властиві державам, які нещодавно здобули

незалежність, а також здійснюють глибинну переорієнтацію свого розвитку [1].

Розглянемо детальніше особливості згаданих моделей.

Доктрина національної безпеки в США - це інтелектуальний продукт, сукупність взаємопов'язаних ідей в галузі управління тенденціями, реальними і прогнозованими, для захисту постійних інтересів суспільства і держави [3].

Доктринальне бачення національної безпеки в США має наступну структуру:

- фундаментальні (постійні) інтереси, які незмінні протягом більш ніж 200 років і полягають в забезпеченні безпеки, процвітання та свободи американського народу;

- місія країни на даному етапі (це і є доктрина, що відображає національні інтереси в конкретному розумінні президента США);

- конкретні цільові установки, що розробляються і досягаються президентською «командою», державними структурами, групами впливу, комерційними та неурядовими організаціями [3].

На сучасному етапі діє нова Стратегія національної безпеки США президента Б.Обами, опублікована 26 травня 2010 року [4]. Головна мета стратегії – національне оновлення для відновлення американського глобального лідерства. Лідерство передбачає військову міць, економічну конкурентоспроможність, моральний авторитет, активну участь в міжнародно-політичних процесах в глобальному масштабі і зусилля по впорядкуванню міжнародної системи [5]. Така мета при розробці Стратегії національної безпеки України, не може бути поставлена, зважаючи на роль України в міжнародних процесах. Проте окремі елементи Стратегії США заслуговують уваги.

Зокрема, основні пріоритети, яким буде приділятися увага – освіта, енергетика, наука і технологія, медичне обслуговування. Важливі завдання у сфері енергетики – диверсифікація джерел поставок, інвестиції в інновації, використання технологій, що не забруднюють навколишнє середовище [5].

Японський підхід до вирішення проблем економічної безпеки базується на двох принципах:

- збереження та розвиток економічної потужності країни;
- формування сприятливого глобального середовища, що

забезпечить максимальну реалізацію національних інтересів [6, с. 38].

Найбільш розповсюджене визначення економічної безпеки згідно японського підходу виглядає наступним чином: «своєчасне проведення підготовчих заходів, які і на системному, і на матеріальному рівні дозволяють зберегти стабільність економічної діяльності всередині країни навіть у разі виникнення політичного та економічного хаосу в інших державах. Під матеріальним рівнем мається на увазі забезпечення запасів харчових продуктів, нафти і т.д. [7]. Фактично, акцент у визначенні економічної безпеки у зазначеному випадку робиться на захист від негативного впливу інших держав. При цьому пріоритетним напрямком підтримки економічної безпеки є забезпечення ресурсами.

Як видно із виділених видів економічної безпеки Японії, фінансові питання не розглядаються у цій площині. Робота за напрямками енергетичної, продовольчої і ресурсної безпеки пояснюється низьким рівнем забезпеченості власними ресурсами, що створює вагомі зовнішні загрози економічній безпеці.

Вважаємо за доцільне також розглянути підходи до економічної безпеки в Китаї – країні, чий швидкий економічний розвиток є об'єктом численних досліджень.

«Економічна безпека» в китайському розумінні - це економічна конкурентоспроможність держави, її здатність протидіяти експансії, загрозам, ударам ззовні, це економічна політика держави, спрямована на створення сприятливої внутрішньої і зовнішньої обстановки [9]. Іншими словами, в Китаї виділяються дві сторони «економічної безпеки»: конкурентоспроможність і економічний суверенітет. Економічна конкурентоспроможність має життєво важливе значення не тільки для стимулювання національного економічного зростання, але і для проникнення на міжнародний ринок. Економічний суверенітет, в свою чергу, розглядається як засіб контролю країни над власним економічним розвитком і здатністю протистояти зовнішнім втручанням [8, с.39].

Одним із засобів підтримки економічної безпеки КНР керівництво країни вважає т.зв. «економічну експансію», яка включає в себе товарну експансію і забезпечення доступу до сировини. Головним китайським ноу-хау є підходи до інвестування. В першу чергу, для китайських інвесторів інтерес представляють видобувна

галузь, галузі енергетики. Китай йде на високі ризики. Навіть при вкрай нестабільній внутрішньополітичній ситуації в країнах африканського континенту, надходження фінансів з КНР не припиняється. У країнах Латинської Америки Китай також прагне збільшити число контрактів на будівництво ГЕС і АЕС, залізниць і ліній метро, прокладку нафто-і газопроводів, освоєння родовищ вуглеводнів і т.д. Китай інтенсивно продовжує збільшувати свою присутність в Центральній Азії [8, с.42-43].

У контексті дослідження зарубіжного досвіду у трактуванні та оцінці економічної безпеки доцільно звернути увагу також на Республіку Корея. Вплив даної країни на світовому рівні зростає на даному етапі.

Основним нормативним документом, що визначає основи національної безпеки, є Стратегія національної безпеки Республіки Корея – «Корея глобальна». Згідно вказаного документу, у сфері національної безпеки Південна Корея дотримується політики «Творчого прагматизму», який базується на наступних принципах:

- твереза, реалістична і послідовна оцінка навколишнього оточення;
- постановка досяжних цілей і розробка обґрунтованих планів по їх досягненню;
- забезпечення максимально можливих вигод від витрачених вкладень і зусиль [10].

При цьому в Стратегії національної безпеки Республіки Корея вказані також три умови, необхідні для реалізації політики «творчого прагматизму»:

- підтримка та зміцнення національного консенсусу;
- націленість на досягнення практичних результатів;
- розвиток міжнародного співробітництва [10].

Також у Стратегії чітко визначена фактично єдина можлива загроза його економічній безпеці: порушення сформованого в сучасному світі глобального економічного порядку.

Визначаючи майбутню роль «Кореї глобальної» в світовій економічній системі, «Стратегія національної безпеки Республіки Корея» визнає, що для впливу на світовій арені «життєву необхідність зберігають такі атрибути сильного і значимого держави як військова та економічна міць». Поряд з цим в документі з'являється

формулювання «м'якої сили» - soft power або a soft strong power: «Республіка Корея повинна володіти атрибутами «м'якої сили», що дозволяють їй грати роль важливого актора на глобальній арені. Крім благополучної економіки та потужної оборонної сфери, здатних захистити національний суверенітет, така сила має розвинений освітній і культурний потенціал, визнаний і шанований в міжнародному співтоваристві» [10].

Концепції національної безпеки Франції визначаються ідеологічними установками національної доктрини.

Франція, як і США, претендує на глобальну роль у світі, що виражається в прагненні грати роль посередника між провідними західними країнами і державами «третього світу». Франція розглядає військові інструменти як основу забезпечення політики безпеки, що знаходить підтвердження в відособленості в питаннях національної оборони від НАТО та інших держав Європи, а також у проведенні власної ядерної політики [3].

Цікавий досвід вирішення проблем економічної безпеки держави накопичила Франція часів генерала де Голя, економічна політика якого базувалась на ідеях економічного дерегулювання, який передбачає підтягування економіки до вирішення національних програм. В економічній платформі де Голя йшлося не тільки про модернізацію виробництва, але і про модернізацію всього суспільства, враховуючи економічну та соціальну безпеку держави, а саме:

- впровадження новітніх технологій у виробництво, пріоритет передових галузей;
- демонополізація деяких замкнутих національних ринків;
- укрупнення ряду промислових фінансових груп;
- забезпечення рівномірного економічного розвитку всіх регіонів;
- створення державних інститутів, що забезпечують підтримку класового миру у Франції;
- підтримка і розповсюдження національної культури;
- встановлення жорсткого контролю з боку міністерств за вугільними шахтами, за електростанціями, металургійними заводами, залізницями, незалежно від форм їх власності;
- необхідність посиленого фінансування наукоємних галузей, незалежно від форм власності.

Задля економічної безпеки держава використовувала різноманітні способи підтримки фундаментальної та прикладної науки. Одночасно була проведена модернізація французької системи освіти [12].

Основні положення в сфері забезпечення безпеки Франції містяться в Ордонансі «Про національну оборону» (від 7 січня 1959 р.), а також в оборонних і зовнішньополітичних доктринах і стратегіях. Так, виділяються наступні види загроз для країни: тероризм, регіональний і національний екстремізм, торгівля наркотиками, неконтрольоване поширення інформації.

Вивчення світового досвіду розробки політики дотримання економічної безпеки дозволяє зробити певні висновки для України. Це, зокрема, те, що обов'язковою є наявність концептуального документа, що визначає засади національної, і в тому числі економічної безпеки. В Україні такими нормативними документами є Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV, а також Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року. Попри визначені в документах принципи, загрози, чинники, стратегічні цілі, механізми реалізації державної політики національної безпеки, вони потребують коригування, зважаючи на нові економічні умови, що склались після кризи 2008-2009 років. Аналізуючи вказані документи, слід зазначити, що наведені загрози та напрямки діяльності не мають чіткої структуризації та диференціації за цілями і складовими як національної безпеки в цілому, так і економічної безпеки як окремого її структурного елемента.

Досвід розробки концепцій національної безпеки в зарубіжних країнах свідчить про те, що значна увага приділяється питанням міжнародних відносин, серед яких економічні відносини мають досить вагоме значення. Україні в цьому контексті слід чітко усвідомлювати розглянути загрози та перспективи, що несе глобалізація для економічної безпеки держави, а також здійснювати необхідні заходи для ліквідації вказаних загроз.

Література

1. Єдинак В. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки [Текст] / В. Єдинак // Економіка та

підприємництво. Держава та регіони. – 2009. – №3. – С. 51-54.

2. Леонов Н. Основы национальной безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.ru/statii/ob.html>

3. Доктрины и концепции национальной безопасности США, Франции и Японии / Актуальные проблемы национальной безопасности России на современном этапе / Информационно-аналитическое управление Аппарата Совета Федерации ФС РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2000/vestniksf117-05/vestniksf117-05030.htm>

4. National security strategy of the United States. May 2010. Washington, DC, 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

5. Коньшев В. Стратегия национальной безопасности Б.Обамы. Состоялось ли радикальное обновление / В. Коньшев, А. Сергунин // Обозреватель. - № 12. – 2010. – С.87-95

6. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р. М. Дацків. – Львів : Центр Європи, 2006. – 160 с.

7. Мозговой И.В. Японское определение термина «экономическая безопасность». Виды экономической безопасности и направления ее обеспечения / И. В. Мозговой // У карты Тихого океана. Научно-практический семинар «Экономическая безопасность АТР и будущее Тихоокеанской России. – №18 (216). – С. 30-37

8. Лабюк А.И., Понимание экономической безопасности в Китае / А. И. Лабюк // У карты Тихого океана. Научно-практический семинар «Экономическая безопасность АТР и будущее Тихоокеанской России. – №18 (216). – С. 37-45

9. Чжао Ин, Сюй Хепин, Сян Гоженъ. КНР: проблема економічної безпеки. Інформаційні матеріали. с. 15-16.

10. Global Korea. The National Security Strategy of the Republic of Korea. June 2009. Seoul: Office of the President, 2009

11. Толстокулаков И.А. Понимание экономической безопасности в странах Восточной Азии: Южная Корея // У карты Тихого океана. Научно-практический семинар «Экономическая

безопасность АТР и будущее Тихоокеанской России. – №18 (216). – С. 20-30

12. Кириченко О. Організаційно-правове забезпечення функціонування системи економічної безпеки України [Електронний ресурс] / О. Кириченко // Наукові записки інституту законодавства Верховної ради України. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2010_1/p11.html.

1. Yedynak V. Svitovyy dosvid rozv'yazannya problemy zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky [Tekst] / V. Yedynak // Ekonomika ta pidpryyemnytstvo. Derzhava ta rehiony. – 2009. – #3. – S. 51-54.

2. Leonov N. Osnovy natsyonal'noy bezopasnosti [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.hrono.ru/statii/ob.html>

3. Doktryny y kontseptsyy natsyonal'noy bezopasnosti SShA, Frantsyy y Yaponyy / Aktual'nyye problemy natsyonal'noy bezopasnosti Rossyy na sovremennom etape / Ynformatsyonno-analytycheskoye upravlenye Apparata Soveta Federatsyy FS RF [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2000/vestniksf117-05/vestniksf117-05030.htm>

4. National security strategy of the United States. May 2010. Washington, DC, 2010. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

5. Konyshov V. Stratehiya natsyonal'noy bezopasnosti B.Obamy. Sostoyalos' ly radykal'noye obnovlenye / V. Konyshov, A. Serhunyn // Obozrevatel'. - # 12. – 2010. – S.87-95

6. Datskiv R.M. Ekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh hlobal'noyi konkurentsii / R. M. Datskiv. – L'viv : Tsentr Yevropy, 2006. – 160 s.

7. Moz'hovoy Y.V. Yaponskoye opredelenye termyna «ekonomicheskaya bezopasnost'». Vydy ekonomicheskoy bezopasnosti y napravlenyya ee obespechenyya / Y. V. Moz'hovoy // U karty Tykhhogo okeana. Nauchno-praktycheskyy seminar «Экономическая безопасность АТР y budushchee Tykhookoanskooy Rossyy. – #18 (216). – S. 30-37

8. Labyuk A.Y., Ponymanye ekonomicheskoy bezopasnosti v